

Т. І. Деркач-Падясек,

Гуманістично-Економічна Академія в Лодзі

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ КЛАНЗА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Стаття присвячена аналізу основних принципів методики КЛАНЗА і перспектив її використання у навчальному процесі, зокрема у вивченні іноземної мови. Автор статті зосереджує свою увагу на таких аспектах як праця у групі, практичне використання даної методики, а саме різноманітних ігор, вправ, танців, елементів театральної діяльності і т.д.

Ключові слова: методика КЛАНЗИ, педагогіка гри, співпраця у групі, інтеграційні ігри та танці.

Статья посвящена анализу основных принципов методики КЛАНЗА и перспектив ее использования в учебном процессе, в частности в изучении иностранного языка. Автор статьи сосредоточивает свое внимание на таких аспектах как труд в группе, практическое использование данной методики, а именно разнообразных игр, упражнений, танцев, элементов театральной деятельности и т.д.

Ключевые слова: методика КЛАНЗЫ, педагогика игры, сотрудничество в группе, интеграционные игры и танцы.

The present paper is devoted to the analysis of KLANZA methodology's basic principles as well as perspectives of its implementation in the process of learning, in particular foreign language learning. The author of the article focuses her attention on the following aspects: group work, practical use of this methodology, i.e. various games, exercises, dances, elements of theatre, etc.

Key words: KLANZA methodology, game pedagogy, group collaboration, integration games and dances.

1. Вступ. Метою даної статті є представити основні принципи методики навчання КЛАНЗА пропоровані Польським товариством педагогів і аніматорів¹ (ПТПіА). Завданням автора є простежити, в який спосіб дана методика впливає на гармонійний розвиток особистості учня та перспективи її використання у навчальному процесі, зокрема у вивченні іноземної мови. Варто зазначити, що проблема пошуку нових методик навчання, які б успішно розвивали вміння учнів, формували їх світогляд надалі є актуальна.

Ключова ідея методики КЛАНЗА полягає у тому, щоб підвищити ефективність навчання. Її основною тезою є віра у холістичну концепцію людини, переконання щодо фізичних та інтелектуальних можливостей розвитку кожної особистості. Педагог повинен сприяти розвитку кожного учня за допомогою створення завдань, які реалізуються у групі. Успіх навчального процесу залежить від взаємної співпраці у групі, від виявлення сильних сторін цієї співпраці та її різноманітних можливостей. Основний натиск кладеться на роботу з групою, покращенню стосунків і як наслідок цілковитій інтеграції у ній – це головні ідеї педагогіки гри², на яких і оснований методика КЛАНЗИ.

Здзіслав Хофман стверджує, що теоретичною основою методики КЛАНЗА є гуманітарна психологія Карла Рогерса і теорія Гештальт [6, с. 51]. Дана методика оснований на різних способах будування міжлюдських відносин, сприяє створенню і накопиченню знарядь, які використовуються під час роботи у різних вікових групах. Важливим елементом є усвідомлення того, що можна змінити у процесі навчання і чого варто навчитися. Вчитель зобов'язаний заохотити і зацікавити дитину, розвиваючи її творчий потенціал. Гра вчить співпраці, підкреслюючи міцні сторони учасників групи. Під час забави дитина повинна пізнати себе, власну ієрархію цінностей, свої реакції, сформувані відчуття відповідальності не лише за себе, а й за групу.

У сучасній методиці спостерігаються тенденції підкреслення значення активної участі дитини у навчальному процесі. На передній план висуюються активізуючі методи, які у руках досвідчених вчителів позитивно впливають на процес навчання. Метою КЛАНЗИ є допомогти вибрати вчителям новий стиль у навчанні, вихованні та суспільно-культурній анімації, який би сприяв підвищенню активності учнів в атмосфері співпраці та пошани особистості.

2. Основні принципи організації навчального процесу. У даній частині статті ми розглянемо основні принципи організації процесу навчання за методикою КЛАНЗИ [6, с. 52-53]:

¹ ПТПіА КЛАНЗА – це неурядова організація з більш ніж 20-річним досвідом, відома на освітньому і культурному рівні у Польщі та за кордоном, головною метою якої є об'єднувати і підвищувати кваліфікації вчителів (які працюють з учнями на різних рівнях вікового й інтелектуального розвитку), аніматорів культури, тренерів, які шукають нові методи вирішення проблем у сучасній системі освіти. Головний офіс товариства знаходиться у Любліні; окрім того, на території Польщі діє 17 місцевих осередків та 8 представництв. На даний момент КЛАНЗА пропонує понад 110 авторських програм семінарів-тренінгів, які проводять 80 висококваліфікованих вчителів, тренерів і аніматорів. ПТПіА КЛАНЗА концентрує свою увагу на проведенні семінарів-тренінгів для дорослих осіб; організації та проведенні фестивалів, а також інших заходів для дітей, молоді та дорослих у малих і середніх групах; організації конференцій, зустрічей різного характеру та методичних ярмарків; реалізації проєктів для різних професійних груп, як у Польщі так і за кордоном; пропозиціях та ідеях для волонтерів, реалізації власної видавничої програми.

² Педагогіка гри (Spielpädagogik) – це новий ефективний напрямок в освіті та вихованні, основним постулатом якого є всебічний розвиток індивідуальності учня. Цей напрямок було започатковано у США, Німеччині та Австрії ще у 70-х роках ХХ ст. Ідея гармонійного всебічного розвитку людини у групі – це одне з завдань педагогіки гри, яке досягається, пропонуючи вчителям різноманітні ідеї, які сприяють покращенню співпраці у групі, що веде до самостійності, підсилення відчуття безпеки учнів. Метою педагогіки гри є пошук і розробка нових ідей, підходів та успішних шляхів вирішення методичних проблем.

1. Встановлення контакту між вчителем і учнем/учнями, формуючи сприятливий психологічний клімат.
2. Визначення і затвердження головних принципів роботи у групі всіма учнями.
3. Цілеспрямоване використання простору в класі, а також створення естетичного оточення учня.
4. Створення оптимальних умов для навчального процесу, використання активізуючих методів.
5. Організація відпочинку з метою створення доброго самопочуття учнів і позитивного настрою у процесі навчання.

6. Використання ігрових і сюжетних танців, руху, музики як елементу навчання і відпочинку.
7. Піклування про оптимальний перебіг групової роботи (ефективне використання часу на уроці), чітко визначаючи її початок і закінчення.

8. Встановлення зворотнього зв'язку з учнями. Необхідно наголосити на всіх успіхах учня, натомість недоцільно виправляти їх помилки і водночас критикувати їх. У доброзичливій формі педагог повинен запропонувати правильну відповідь.

9. Створення атмосфери взаємної пошани, шани за сумлінну працю, доброзичливості тощо.

10. Використання різних елементів, які асоціюються з методикою КЛАНЗИ, а також з творчою працею учнів, напр.: логотипу; жовтого кольору футболок для вчителів або аніматорів; танцю для групи; кольорового «парашуту»¹; кольорового ігрового тунелю²; шахівниці³, асоціативних карток⁴ і різноманітних реквізитів для активних ігор на свіжому повітрі.

3. Робота у групі. У своїх працях Зоф'я Заорска підкреслює вагу групової роботи у процесі навчання [9, с. 73]. Саме праця у групі найкраще допомагає у розвитку комунікативних здібностей учнів, розвитку мислення. Завдяки ній педагог може досягти будь-яку дидактичну мету: засвоєння, закріплення, перевірка знань учнів тощо.

Вчитель зобов'язаний створити атмосферу співпраці, тобто різні завдання реалізуються у групі, уникаючи явища конкуренції між учнями. Згідно зі Здзіславом Хофманом [6, с. 51] розвиток особи, групи, спільноти в атмосфері взаємної доброзичливої співпраці є більш ефективним, саме тоді стає явною сила і різноманітні можливості групи.

У роботі з групою необхідно використовувати різноманітні засоби вираження, такі як рухи, жести, дотик, звук, танець, малюнок, пантоміма. Ці засоби краще сприймаються дітьми і дорослими. Щоб оживити процес навчання, педагогіка гри використовує інтеграційні танці та ігри, головною метою яких є побороти дитячий страх. Використовуються також дидактичні ігри, завданням яких є пошук рішення завдання-проблеми згідно з запропонованими правилами, а також дискусійні ігри, які різнобічно аналізують дану проблему, використовують досвід і знання учнів.

Робота у групі сприяє розвитку в учнів навичок спілкування, вміння висловлювати свої думки, переконувати, аргументувати, вести діалог, дискусію, які є невід'ємними елементами у вивченні рідної та іноземної мов. Одне з головних завдань вчителя – це організувати роботу в групі таким чином, щоб не дати можливість учням ухилитись від виконання завдання.

Розгляньмо етапи побудови групового процесу [9, с. 73-77]:

– етап пізнання тобто, якщо це перша зустріч вчителя з учнями, то варто присвятити час на те, щоб «розтопити лід». Для цього розроблені спеціальні вступні вправи, метою яких є допомогти учням представити себе, виразити свої надії та побоювання тобто сприяти створенню атмосфери взаємної довіри. Завданням вчителя є зменшити відчуття недовіри учнів і зацікавити їх. Педагог повинен визначити цілі, запланувати навчальний процес, встановити принципи роботи тощо;

– фаза солідарності – це другий етап групового процесу, який стосується спільної праці учнів. Саме під час цього етапу педагог зобов'язаний змобілізувати учнів, щоб вирішувати проблеми, дискутувати, ознайомитись з новим матеріалом, проаналізувати його і т.п. Як правило вчитель ділить учнів на 5-6 особові групи. Після закінчення роботи у групі учні повинні представити ефекти своєї праці, підсумовуючи всі найважливіші аспекти;

– підсумовуючий етап, під час якого кожен учень і ціла група повинні з'ясувати всі незрозумілі аспекти, зробити висновки, звернути увагу на можливість застосування здобутих знань у практиці і т.п.

¹ З. Хофман підкреслює, що найбільш характеристичним і розпізнавальним елементом, який використовується вчителями і аніматорами КЛАНЗИ під час роботи не тільки з дітьми, але й з дорослими є анімаційний парашут [7, с. 119]. Це різнокольоровий парашут виготовлений з витрималого матеріалу, в якому представлені всі кольори веселки (фіолетовий, блакитний, зелений, жовтий, оранжевий і червоний) розміром від 1 до 5 метрів з ручками. Цей реквізит не був створений ПТІА, але був перенесений на польський ринок освіти з Австрії та Німеччини. Парашут використовується для того, щоб зацікавити дітей, зробити заняття більш привабливими, розвивати уяву і креативність, а також рефлекс учнів.

² Головна мета даного тунелю – це у ігровій формі забезпечити водночас і фізичні вправи для дітей, і вправи, які спонукають до розвитку уяви, спостережливості тощо. У методиці КЛАНЗА використовуються різнокольорові тунелі виготовлені з витрималого матеріалу двох розмірів – 4,5 і 6 метрів.

³ Ця гра виконана з витрималого різнокольорового матеріалу, що нагадує шахівницю, розміром 5 x 5 метрів (додаються також м'які кістки до гри), яка може використовуватись як на уроках фізичного виховання, так і у процесі розвитку математичних вмінь.

⁴ У методиці КЛАНЗА широко використовуються асоціативні карти тобто різні набори карток, один бік яких має «сорочку», а другий бік містить портрети, пейзажі, сюжетні та абстрактні картини, а також слова. Головне завдання карт полягає у тому, щоб викликати певні асоціації, розвивати креативність учнів, збагачувати їх внутрішній світ, стимулювати їх мислення. Як правило, малюнки на картах є неоднозначними, щоб створити підґрунтя для роздумів. Дані карти використовуються у психотерапевтичній практиці, оскільки мають у собі діагностичний і корекційний потенціал. На даний момент вибір карт є величезний, напр.: «О»-карти (розвивають творчу активність), карти «Персона» (прикладні людських відносин), «Персоніта» (життєва позиція), «Сага» (казки і міфи у нас), «Міфи» (образи сновидіння) і т.д.

4. Практичне використання методики КЛАНЗА. Методика КЛАНЗИ пропонує:

- ігри для ознайомлення з групою учнів;
- рухливі ігри, головними елементами яких є рух, танець, жести (служать для зняття фізичної та психічної напруги);
- ігри для ознайомлення з темою, метою яких є пізнати почуття, досвід, потреби, очікування окремих учнів,
- дидактичні ігри, завданням яких є представити навчальний матеріал у формі таємничої проблеми. У цьому випадку вчитель пропонує правила, згідно з якими необхідно знайти вирішення даної проблеми;
- дискусійні ігри, тобто учні всебічно аналізують дану проблему, використовуючи свій досвід та знання,
- методи одержання зворотньої інформації з метою виявлення реакції та відчуття учнів,
- паратеатральна діяльність, тобто використання рольових ігор;
- ігри для самодослідження і самооцінки;
- інтеграційні ігри для більших груп учнів, метою яких є спільна, активна гра без поділу на ролі та змагання.

4.1. Танець у методиці КЛАНЗА. У методиці КЛАНЗА танець займає особливе місце, оскільки являється її фірмовим знаком. Лешек Генца і Здзіслав Хофман підкреслюють, що танець – це специфічний і важливий метод у навчальному процесі, який може використовуватись як активізуючий елемент з метою мотивації учнів [5, с. 108]. Танці повинні сприяти зменшенню внутрішньої напруги, давати можливість показу своїх емоцій [3, с. 4].

У методиці КЛАНЗА танець використовується як своєрідний початок семінару або як завершальний його елемент, напр.: наприкінці сесії, цілого дня, семінару-тренінгу. Метою інтеграційних танців¹, які використовуються на початку занять, є створення доброзичливої атмосфери, сприятливого настрою для подальшої праці. Танці, які використовуються як завершальний елемент, мають спокійний характер, повертають енергію і дають відчуття, що заняття, хоча і цікаве, пізнавальне і розвиваюче, вже закінчено. КЛАНЗА зосереджується виключно на інтеграційних танцях, яким притаманна проста і водночас цікава хореографія, музичні та хореографічні мотиви різного походження [5, с. 109]. Вони створені для групи, яка задіяна у танці, а не для глядачів. Як правило, учасники танцюють у колі, тобто всі бачать один одного і це є своєрідним елементом, який поєднує їх. Більшість інтеграційних танців необхідно танцювати у парах або малих підгрупах (від трьох до шести осіб), причому завжди є обов'язкова зміна партнерів, яка підкреслює спільний характер танцю.

Метою інтеграційних танців є спільна забава-танець під час якої пробуджуються, може на хвилю, почуття взаємної симпатії, радості, відчуття успіху і т.д. Розгляньмо один приклад типового інтеграційного танцю, який з успіхом використовується у методиці КЛАНЗА.

4.1.1. Танець кольорів [3, с. 15]

Танець кольорів має характер гри з анімаційним парашутом. Під час танцю-гри учні пізнають, розпізнають і запам'ятовують кольори та їх назви, вчаться правильно спрямовувати свої рухи і правильно реагують на команди з поданого тексту.

Такт: 3/4, темп: помірний.

Мелодія складається зі слідуєчих музичних частин: В, А, Б під час яких:

В – вступ – називаємо колір – 4 такти

А – співаємо пісеньку – 16 тактів

Б – танцюємо – 16 тактів

Танцює блакитний і в гору хоп

Два кроки вліво – до переду крок

Два кроки вправо – до заду крок

Зараз танцює червоний гей – хоп

Детальний опис гри-танцю:

Учні сидять дококола парашуту, і таким чином їм приділяється колір. Вчитель, коли звучить вступна мелодія, голосно називає один з кольорів; учні, які знаходяться навпроти даного кольору, встають і танцюють на парашуті у такий спосіб, як співається у пісенці, яку виконує решта групи. Під час другої частини мелодії (частина Б) «кольори» танцюють видуманий ними танець, після чого разом називають голосно один спільно встановлений у процесі танцю колір. Учні, які сидять навпроти цього саме кольору, встають, входять на середину парашуту і виконують жести згідно зі змістом тексту. Учні, які закінчили танцювати, сідають на краю парашуту біля кольору, який у даний момент вільний.

З перспективи навчального процесу у початковій школі інтеграційні танці можуть використовуватись для створення сприятливої атмосфери для подальшої праці, як спосіб зняття напруги та відпочинку. Цей різновид танців теж можна адаптувати до процесу навчання іноземної мови. Наприклад, вчитель може представити інструкції до танцю іноземною мовою, причому під час танцю, повторюючи команди, учні мають змогу запам'ятати нові слова або конструкції. Розширюючи словниковий запас учнів, вчитель може впровадити до танцю нові елементи, напр., змінюючи партнера, учні повинні представитись іноземною мовою, назвати своє улюблене звірятко, овоч, фрукт і т.д. (у залежності від тематики занять).

4.2. Вправи притаманні для даної методики. У методиці КЛАНЗА розроблено комплекси різноманітних вправ. Ми представимо лише декілька вибраних вправ типових для даної методики:

– **Сонечко** [1, с. 27]. Для цієї гри необхідно підготувати багато маленьких карточок, щоб записувати на них асоціації, аркуш сірого паперу з намальованим посередині домом. Вчитель просить дітей намалювати

¹ Інтеграційні танці походять з Австрії та Німеччини і саме Зоф'я Заорска привезла їх до Польщі. Варто зазначити, що Лешек Генца запропонував використовувати польські танці у методиці КЛАНЗА. На даний момент використовується приблизно двісті танців, і саме вони творять польську школу інтеграційного танцю.

або записати якомога більше асоціацій до поняття «дім» на окремих карточках. Потім учні сідають у колі, посередині якого вчитель розміщує аркуш паперу з домом. Свої асоціації діти розкладають на папері, творячи коло тобто сонечко, а карточки – це проміння сонця. Педагог з учнями обговорюють проміння сонця, звертаючи увагу, які з них найдовші, найкоротші та роблять висновки. Метою цієї гри є навчити дітей дискутувати, формувати вміння аналізувати і робити висновки. У процесі вивчення іноземної мови ця гра також сприятиме розширенню словникового запасу учнів.

– **Чи почуття мають кольори** [2, с. 163]? Ця вправа повинна звернути увагу учнів на символіку кольорів та їх зв'язок з почуттями людей. Необхідно підготувати різнокольорові карточки і маркери. Карточки з вибраними кольорами розвішуємо на видному місці у класі. Вчитель представляє назви почуттів, напр.: кохання, біль, радість і т.д. Завданням дітей є підійти до карточки вибраного кольору, яка на їх думку виражає певне почуття. Потім учні діляться враженнями, міркуючи, чому не всі думають однаково, оскільки не всі діти можуть вибрати карточки того самого кольору. Учні потім обговорюють, які почуття з легкістю асоціюються з вибраними кольорами і чому. Під кінець вправи вчитель знімає кольорові карточки, учні ріжуть їх на менші та записують на них ті почуття, з якими цей колір їм асоціюється. Діти наклеюють карточки на папір, створюючи діаграму, яку пізніше можна допрацювати. У процесі навчання іноземної мови ця гра використовується з метою розвитку усного мовлення і розширення словникового запасу слів учнів.

– **Два числа.** Діти по черзі називають «один» і «два», таким чином творячи дві групи. Групи сідають навпроти, обличчям до себе. Перший учень з групи «одиниць» називає слово в однині, а «двійки» повинні його назвати у множині. Якщо всі учні з групи «одиниць» назвали слово, то вчитель замінює ролі груп – тепер «двійки» по черзі називають слова у множині, а «одиниці» називають їх в однині. Слід раніше домовитись, чи будуть називатись довільні частини мови, чи визначені, напр. тільки іменники. Дана вправа може використовуватись у процесі навчання граматики рідної та іноземної мов.

– **Три часи.** Учні сідають у колі. Педагог ділить їх на групи – вони по черзі кажуть «раніше», «тепер», «незабаром». Учні, які назвали те саме слово творять одну групу. Групи сідають у коло таким чином, щоб усі бачили один одного. Гру розпочинає визначена група, яка називає будь-яке дієслово. Завданням інших груп є назвати дієслова у тому часі, який був приділений групі: група «тепер» – у теперішньому часі, група «раніше» – у минулому часі, група «незабаром» – у майбутньому часі. Названі дієслова можна записувати до раніше підготовленої таблиці. Можна також замість усних висловлювань запропонувати писемну форму. Тоді групи записуватимуть дієслова у відповідному часі, прочитають їх і розкладуть або приклеюють на відповідно підготовленій таблиці. Представлена вправа може з успіхом використовуватись у процесі навчання граматики рідної та іноземної мов.

4.3. Використання елементів театральної діяльності. Використання елементів театральної діяльності є невід'ємною частиною праці за методикою КЛАНЗИ. Беруться до уваги пантомімічні сценки, сценкі-імпровазації, гри-драматизації і т.п. Цей метод навчає учнів оцінювати, напр. вчинки героїв казок, думати, робити висновки, багатогранно аналізувати проблеми, узагальнювати, переживати, виражати свої емоції, розвивати моральні почуття (справедливості, чесності, співпереживання) і т.п. Учні головним чином удосконалюють свої мовленнєві здібності тобто розвивають комунікативні вміння. Використання елементів театру є найбільш ефективною в навчанні рідної та іноземної мов.

4.4. Гра з клубком бавовни. У методиці КЛАНЗА розроблено також комплекс ігор з бавовною різної фактури і товщиною волокна, які спрямовані на формування мануальних вмінь учнів, удосконалення моторики рук, розвиток рухової координації [8, с. 3]. Діти мають можливість наклеювати ниточки, компонувати різні малюнки, виконувати вправи з ниткою, танцювати і т.д. Розгляньмо декілька прикладів вправ.

Вчитель дає учням приблизно 1 метр бавовняної нитки одного з чотирьох кольорів: блакитного, зеленого, червоного або жовтого. Діти сидять у колі та слухають текст, який читає вчитель. Після кожного фрагменту тексту вони виконують запропоновані вправи. Наприклад, після віршика, у якому розповідалось про похмурий дощовий день, кожна дитина зі своєї нитки повинна зробити крапельку дощу. Потім діти можуть створювати свої малюнки за допомогою ниток, клею і кольорових фарб.

Кожен учень формує з нитки будь-який фрукт чи овоч. Потім представляє свій витвір, називаючи назву фрукту/овочу іноземною мовою. Вчитель разом з групою перевіряє, чи фрукт/овоч названо вірно. Якщо педагог працює зі старшими дітьми, то може ускладнити завдання, напр.: учні повинні створити екзотичні фрукти, лісові ягоди, морепродукти і т.д.

Досить цікавою вправою є гра «Подай далі». Учні сидять у малих групах (5-10 осіб). Один учень тримає клубок бавовни, називає своє ім'я і подає клубок далі, тримаючи нитку. Коли всі представляться і всі з'єднані ниткою (створюється сіть), починаємо згортати клубок. Учень, який має кінець нитки, дивиться, хто її тримає і подає саме тій дитині, називаючи одночасно її ім'я. Цю вправу можна використовувати, наприклад, навчаючи іноземної мови з метою розвитку комунікативних умінь учнів: учні називають ім'я і розповідають про себе, наприклад: про улюблені іграшки, спосіб проведення часу; або учні розбудовують речення – перший учень говорить слово, а завданням слідує учнів є додати інше слово, щоб збудувати речення; а також з метою збагачення словникового запасу – запам'ятовування назв місяців, днів тижня, частин мови і т.д.

5. Висновки. Методика КЛАНЗИ може з успіхом використовуватись у навчанні рідної та іноземної мов, фізичного виховання, математики тощо. Серед основних її переваг можна виділити підвищення ефективності навчання, позитивний вплив на гармонійний розвиток особистості учня, формування його світогляду, розвиток творчого потенціалу. Дана методика кладе натиск на створенні сприятливої атмосфери, на взаємній співпраці у групі, на використанні ігрових і сюжетних танців, руху, музики як елементу навчання і відпочинку. Методика КЛАНЗИ пропонує вчителям використовувати рухливі, дидактичні, дискусійні та інтеграційні ігри, ігри для самодослідження і самооцінки, паратеатральну діяльність і т.д.

Література:

1. Bzowska L. Uczymy się bawiąc. Klasa pierwsza. Propozycje bloków tematycznych, zabaw i metod aktywizujących w klasach I – III / L. Bzowska, R. Kownacka. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2000.
2. Bzowska L. Uczymy się bawiąc. Klasa trzecia. Propozycje bloków tematycznych, zabaw i metod aktywizujących w klasach I – III / L. Bzowska, R. Kownacka. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2002.
3. Gęca L. Tańce integracyjne w pracy z grupą. Część II / L. Gęca. – Lublin: Wydawnictwo KLANZA, 2004.
4. Gęca L. Tańce dla każdego wieku / L. Gęca. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2009.
5. Gęca L. Wykorzystanie tańca w metodzie KLANZY / L. Gęca, Z. Hofman // E. Kędzior-Niczyporuk (red.). O metodzie KLANZY. Teoria i praktyka. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2010. – S. 5-10.
6. Hofman Z. Metoda KLANZY – klucz do sukcesu / Z. Hofman // E. Kędzior-Niczyporuk (red.). O metodzie KLANZY. Teoria i praktyka. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2010. – S. 51-53.
7. Hofman Z. Wykorzystanie różnorodnych środków wyrazu / Z. Hofman // E. Kędzior-Niczyporuk (red.). O metodzie KLANZY. Teoria i praktyka. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2010. – S. 117-124.
8. Sowińska A. Zabawa z wełną. Materiały metodyczne / A. Sowińska, L. Bzowska. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2009.
9. Zaorska Z. Dbłość o przebieg procesu grupowego / Z. Zaorska // E. Kędzior-Niczyporuk (red.). O metodzie KLANZY. Teoria i praktyka. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2010. – S. 73-78.